

Motion till riksdagen 2025/26:3841

av **Ulrika Westerlund m.fl. (MP)**

med anledning av prop. 2025/26:34 Skärpta regler för villkorlig frigivning

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen avslår proposition 2025/26:34 i den del som handlar om att höja gränsen för villkorlig frigivning från två tredjedelar till tre fjärdedelar av strafftiden.
2. Riksdagen avslår proposition 2025/26:34 i den del som handlar om att senarelägga tidpunkten för ansökan om omvandling av livstidsstraff från tio till tolv år.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att följa och utvärdera de utökade möjligheterna att skjuta upp villkorlig frigivning vid misskötsamhet och risk för återfall och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Miljöpartiet välkomnar en översyn av reglerna för villkorlig frigivning. Ett modernt och rättssäkert system för frigivning måste i större utsträckning väga in risk för återfall och individens uppvisade ansvarstagande under verkställigheten. Att alla villkorligt frigivna ställs under övervakning och erbjuds stödinsatser via frivården är positivt – det stärker möjligheterna till återanpassning i samhället och minskar risken för återfall.

Regeringen föreslår dock långtgående förändringar i själva frigivningssystemet som inte vilar på tillräcklig analys. Tvärtom har både utredningen och ett mycket stort antal remissinstanser, däribland Kriminalvården, Åklagarmyndigheten, Advokatsamfundet, Brå, Justitiekanslern och Civil Rights Defenders, avstyrkt förslaget om att höja kvotgränsen för frigivning till tre fjärdedelar. Det saknas vetenskapligt stöd för att längre fängelsestid i sig minskar återfallsrisken. I stället riskerar ett sådant system att försvåra återanpassning, särskilt för unga. Utredningen har själv bedömt att det saknas skäl för att förändra den nuvarande tvåtredjedelsregeln, och flera instanser har dessutom varnat för att förändringen innebär en betydande belastning på en redan pressad Kriminalvård.

Det är vidare beklagligt att regeringen föreslår att senarelägga tidpunkten för att en livstidsdömd kan ansöka om omvandling från tio till tolv år. Redan i dag är möjligheten till omvandling förenad med stränga prövningar och sker inte per automatik.

Skärpt frigivning och livstidsomvandling – en ineffektiv och rättsosäker väg

Regeringens utredning SOU 2024:48 Ett ändamålsenligt samhällsskydd konstaterar att det saknas tillräckliga skäl att öka strafftiden som måste avtjänas innan villkorlig frigivning. En majoritet av remissinstanserna – däribland Brottsförebyggande rådet, Kriminalvården, Åklagarmyndigheten och Advokatsamfundet – delar utredningens bedömning och avstyrker en höjning av kvotdelen. Flera remissinstanser lyfter att det saknas vetenskapligt stöd för att längre fängelsestid i sig skulle minska risken för återfall i brott och att nuvarande reglering är ändamålsenlig och att återfallsfrekvensen bland villkorligt frigivna minskat under lång tid. Kriminalvården framhåller de allvarliga påfrestningar som längre inlåsningsstider skulle innebära för en redan ansträngd verksamhet, givet myndighetens problem med personalförsörjning och överbeläggning. Miljöpartiet instämmer i denna kritik. Villkorlig frigivning fyller en viktig funktion för att den dömd under kontrollerade former ska kunna återanpassas till samhället. En minskad möjlighet till villkorlig frigivning får särskilt allvarliga konsekvenser för unga, vilket bl.a. Statens institutionsstyrelse har uttryckt oro över. En förlängning av fängelsestiden riskerar att motverka rehabilitering, försvåra återinträdet i samhället och ökar därmed risken för återfall i brott.

Det är även tydligt att förslaget kommer att öka pressen på Kriminalvården, vilket myndigheten tydligt redogör för i sitt remissvar. Myndigheten har redan i dag mycket stora utmaningar kopplade till beläggning, personalförsörjning och arbetsmiljö. Flera remissinstanser, bl.a. Arbetsgivarverket och Seko, har påtalat att den föreslagna förändringen riskerar att äventyra säkerheten i anstalterna och försvåra myndighetens långsiktiga planering. I och med att regeringen inte är lyhörd inför dessa synpunkter bidrar man till att öka pressen på Kriminalvården, med försämrad kvalitet som följd.

Sammantaget är det tydligt att regeringens förslag om att höja den avtjänade strafftiden innan villkorlig frigivning saknar proportionalitet. Förslaget innebär en betydande ökning av den faktiska fängelsestiden utan att det finns tydligt underlag för att det bidrar till ökad trygghet i samhället. Regeringens motiv handlar snarare om att markera hårdhet i ett läge där kriminalpolitiken behöver vila på evidens och rättssäkerhet – inte på symbolpolitik.

Vidare föreslår regeringen att en ansökan om omvandling av fängelse på livstid till tidsbestämt straff tidigast ska få göras efter tolv år, i stället för nuvarande tio år. Detta förslag är en direkt konsekvens av den föreslagna förlängningen av tiden innan villkorlig frigivning kan ske. Om en livstidsdömd inte kan friges villkorligt förrän efter tre fjärdedelar av ett omvandlat straff, senareläggs också omvandlingsprocessen i motsvarande mån. Miljöpartiet motsätter sig som ovan nämnts en höjd kvotdel och anser följaktligen inte att tidpunkten för omvandlingsansökan ska skjutas fram. Vi avstyrker därför regeringens förslag om senarelagd omvandling av livstidsstraff.

Utvärdera möjligheten att skjuta upp villkorlig frigivning vid misshandling och risk för återfall

Regeringens proposition innehåller förslag som syftar till att ytterligare stärka samhällsskyddet i samband med frigivning. Miljöpartiet anser att det är rimligt att möjligheterna till villkorlig frigivning i högre utsträckning än i dag beaktar om den dömda har misshandlat sig allvarligt under anstaltstiden eller om det finns en betydande risk för att den intagne återfaller i allvarlig brottslighet. Vi ställer oss därför bakom regeringens förslag.

Miljöpartiet noterar samtidigt att förslagen om utökade möjligheter att skjuta upp villkorlig frigivning vid misshandling respektive risk för återfall, inte har beretts i utredningen. Dessutom är flera av remissinstanserna kritiska till dessa förslag och lyfter svårigheterna med att bedöma effekten av dessa åtgärder. Bland annat Brottsförebyggande rådet, Advokatsamfundet, Åklagarmyndigheten, Kriminalvården och Rättsmedicinalverket uppger att det saknas tillförlitliga metoder för att bedöma en individs framtida återfallsrisk och att låta en sådan bedömning avgöra frigivningstidpunkten innebär ett avsteg från principen om likabehandling inför lagen.

Även om vi i nuläget ställer oss bakom regeringens förslag så beklagar vi bristen på ordentlig beredning. Mot bakgrund av kritiken som nämns ovan uppmanar vi regeringen att noggrant följa effekterna av de utökade möjligheterna att skjuta upp villkorlig frigivning vid misshandling och risk för återfall. Effekterna av dessa åtgärder bör dels utvärderas inom en rimlig tid, men parallellt med att åtgärderna genomförs bör regeringen även ta fram ytterligare kunskapsunderlag.

Skyddstillsyn i fler fall vid kortare fängelsestraff

Även om regeringen skulle tillmötesgå Miljöpartiets förslag om att behålla den nuvarande kvotdelen av villkorlig frigivning och reglerna kring livstidsstraff, så kommer de förslag som presenteras i propositionen att öka belastningen på Kriminalvården i ett redan ansträngt läge. Miljöpartiet förordar därför att regeringen går vidare med utredningens förslag om att den övre gränsen för det fängelsestraff som kan förenas med skyddstillsyn höjs från nuvarande tre månader till sex månader. En sådan reform skulle möjliggöra att fler fängelsestraff verkställs genom skyddstillsyn, vilket enligt utredningen är önskvärt då det minskar belastningen på Kriminalvårdens anstalter. Vi delar den bedömningen – utökad användning av skyddstillsyn är ett sätt att minska överbeläggningen i fängelserna och samtidigt ge dömda möjlighet till vård och tillsyn i frihet. Regeringen har dock valt att inte gå vidare med denna del av utredningens förslag, med hänvisning till andra pågående reformöverväganden. Vi är medvetna om att utredningen SOU 2025:55 En straffreform har föreslagit att skyddstillsyn ska utmönstras, något vi starkt ifrågasätter med hänsyn till situationen hos Kriminalvården och de positiva effekter skyddstillsyn har för individen. Miljöpartiet anser att fler fängelsestraff bör kunna verkställas genom skyddstillsyn, självklart efter noggranna överväganden och i kombination med övervakning och stöd.

Det är av stor vikt att kriminalpolitiken vilar på kunskapsbaserade metoder som minskar återfall i brott. Det finns också ett behov av att regeringen tar ett helhetsgrepp om de många pågående kriminalpolitiska reformerna, vilka i nuläget är svåröverskådliga. Ett sådant helhetsgrepp skulle säkerställa en mer sammanhållen och effektiv kriminalpolitik.

Ulrika Westerlund (MP)

Mats Berglund (MP)

Annika Hirvonen (MP)

Nils Seye Larsen (MP)

Camilla Hansén (MP)

Jan Riise (MP)